

GUOVSSONÁSTI

i Sametinget för

- *bärkraftig och uthållig rennäring*
- *samisk rätt till mark, vatten och luft*
- *samiskt självbestämmande*
- *levande samisk kultur*
- *levande samiskt språk*

VALPROGRAM 2005

Samisk självständighet och identitet

Vi anser att varje same skall kunna leva på det egna sättet, förverkliga sina drömmar och föra det egna arvet vidare. Varje same bär på sin del av det levnadssätt och den tradition som vi kallar för samisk kultur.

Vi anser att samhället skall erkänna och genom sina institutioner och sin service stödja enskilda samers möjligheter att bibehålla och utveckla sin egen kultur och identitet.

Samebyn

Vi vill göra samebyn till en näringsmässigt och kulturellt viktig hemvist för samer.

En demokratisk och jämlikt uppbyggd sameby förutsätter att kvinnor som män är verksamma i samebyn.

Sametinget

Vi vill skapa demokrati och samverkan i Sametinget. Sametingets folkvalda organ skall lyftas fram och stärkas. Alla partier skall erbjudas plats i styrelse och nämnder. Samarbete gör Sametinget starkt. Sametingets ledamöter skall arbeta i utskott. Det ger enskilda ledamöter större ansvar och initiativmöjligheter.

Vi vill skapa Sametingets kansli till en självständig myndighet. Det skall tjäna det samiska folket med de resurser och regelverk plenum och styrelse fastställer. Ingen annan får bestämma hur kansliet bemannas och bedriver sin myndighetsutövning i enskilda fall.

Delar av Sametingets verksamhet skall förläggas till olika centrala orter i sameområdet

Samiskt självbestämmande

Vi vill ha samiskt självbestämmande. Det betyder att vi samer själva skall besluta om det som rör oss själva eller vår egendom, mark eller vatten.

Sametinget skall i stället för länsstyrelsen slutligen avgöra vem som är same. Sametinget skall i stället för Valmyndigheten och länsstyrelsen ansvara för sametingsvalet.

Samebyarna och Sametinget skall i stället för länsstyrelserna upplåta mark, jakt och fiske i sameområdet.

Ett samiskt organ skall i stället för Jordbruksverket och länsstyrelserna vara myndighet för rennäringen.

Sametinget skall i stället för länsstyrelsen ha ansvar för genomförande av den samiska språklagen.

Sametingets fördelning av medel till samisk verksamhet får inte detaljstyras av regering och riksdag.

Samisk rätt

Vi vill värna om samernas rätt till land och vatten grundad på urminnes hävd både i Sverige och i Norge. Sverige skall ratificera ILO:s konvention nr 169 omgående.

Vi samer bör inom mark som vi traditionellt innehar få ett stärkt rätt, få rätt att upplåta vår jakt- och fiskerätt och få rätt att påverka exploateringar. Vi samer skall ha tillräckligt med mark för att kunna fortsätta bedriva rennäring.

Möjligheter skall finnas till ersättning från staten till både oss samer och våra motparter för rättegångskostnader i vissa mål som rör samernas markrättigheter. Staten bör omedelbart stödja de samebyar som har rättegångskostnader.

Rennäringen

Vi vill genom hårt politiskt arbete behålla lönsamhet och livsglädje i näringen. Rennäringen är en av de viktigaste grunderna för den samiska kulturen. En stadig och livskraftig rennäring medför att samekulturen och samiska näringar blir starka i sig.

Vi vill arbeta för:

- att ett samiskt organ övertar det statliga ansvaret för rennäringen
- att rennäringsspörsmålen blir en av de viktigaste frågorna i Sametinget
- att Samefonden överförs från regeringen till samebyarna och Sametinget
- att renmärkesregistret överförs till Sametinget
- att rovdjursersättningssystemet omarbetas
- att Naturvårdsverket och länsstyrelserna fråntas ensamansvaret för rovdjursfrågor
- att radikalt minska rovdjurstrycket i renbetesområdet till en acceptabel nivå
- att renägaren skall ha reell nödvärnsrätt mot rovdjur
- att garantera den enskilde renägaren full täckning för rovdjursförluster
- att ersättning för järv-, björn- och örnskador ökas och differentieras

- att renskötseln bedrivs gränsöverskridande enligt urminnes hävd och med stöd av lappkodicillen
- att en ny renbeteskonvention mellan Sverige och Norge skall vara under tillsyn av ett internationellt organ för att förhindra rättsövergrepp mot samer i det andra landet
- att livdjurs- eller arealstöd för renar inrättas snarast
- att lagervärderingen tas bort för livdjur
- att renköttsmarknaden till större del blir styrd av renskötare och av personer involverade i renskötsel
- att småskalig renslakt stöds genom att traditionella slaktmetoder tillåts och slaktkontrollen förenklas och görs billigare
- att ett bättre hälso- och socialskydd för renägare skapas
- att rennäringen befrias från energi- och koldioxidskatter på terrängfordon
- att ungdoms- och nyetableringsstöd till rennäringen behålls och anpassas efter samiska förhållanden
- att samekvinnans ställning inom rennäringen uppmärksammas och stärks
- att samebyns arbete och beslut präglas av kvinnligt deltagande
- att alternativa verksamheter inom samebyn stärker kvinnornas roll.

Samisk sysselsättning

Vi vill arbeta för att behålla de samiska näringarna i samernas ägo och att vi själva skall förvalta våra näringar och besluta hur vi skall använda dem. Samisk näringsverksamhet är beroende av varandra och måste få utvecklas och beaktas ur ett helhetsperspektiv.

Vi vill att kunskaper i samiska och samiska förhållanden är ett krav för offentliga tjänster i sameområdet för att ge plats åt oss samer, vårt språk och vår kultur i det offentliga livet.

Vi vill att upplåtelse av småviltsjakt och fiske skall underordnas och administreras av samebyarna för att samtidigt skapa förutsättningar för ett utvecklat samiskt näringsliv med jakt och fiske som resurs.

Vi vill att turismen i sameområdet skall vara anpassad till de lokala förutsättningarna och att alla kommersiella turistarrangemang i naturen skall regleras genom tillstånd av berörda samebyar och Sametinget.

Samiskt språk

Det samiska språket är en del av vår vardag inom de traditionella samiska näringarna, i hemmet och arbetet. Det är en grundläggande mänsklig rättighet att få lära sig läsa och skriva sitt modersmål. Många samer har på grund av statens språkpolitik förlorat sitt språk.

Vi vill arbeta för

- att det samiska språket skall bevaras och utvecklas
- att den samiska språklagen omarbetas och stärks
- att Sametinget bedriver ett alfabetiseringsprojekt, dvs. att studiestöd beviljas till alla vuxna samer för att få möjlighet att lära sig läsa och skriva samiska
- att myndigheter i sameområdet har särskild skyldighet att ge både muntlig och skriftlig service på samiska
- att samiska ortnamn skall användas på kartor och vägskyltar.

Samisk utbildning

Sametinget skall ta ansvar för att samerna får en bra och ändamålsenlig utbildning. Sameskolstyrelsen skall ansvara för all samisk utbildning från förskola till högskolenivå.

Vi vill

- anpassa sameskolan till framtida behov
- utveckla en särskild samisk utbildning på orter, där samer lever och där förutsättningar och efterfrågan finns
- upprätta avtal med de kommuner, där det finns behov att kommunen tar ansvar inom samisk förskoleverksamhet, barnomsorg och skola
- att Samernas utbildningscentrum har en aktiv roll i vuxenutbildningen för samer och bör erbjuda samiska studerande ett helt samiskt gymnasieprogramalternativ
- att verksamma inom renskötsel skall kunna skaffa sig sådana kunskaper både som enskild renägare och företrädare för en sameby.

Samisk kultur

Varje enskild same skall på sitt eget sätt kunna vara delaktig i bevarandet och utvecklingen av den samiska kulturen. Rennäringen och språket är två grundpelare i den samlade samekulturen.

Vi vill arbeta för

- att samegårdar, kulturcentra, sameföreningar och samebyar skall ha möjligheter att få kulturstöd
- att duodji, samisk konst/ konsthantverk, teater, jojk och samisk idrott skall stimuleras och stödjas
- att ett sydsamiskt kulturcenter/museum ges stöd
- att bidrag till samiska organisationer avvägs för att uppnå både mångfald och rationalitet
- att bidrag från Samefonden ges till näringsorganisationer och -verksamhet
- att Sametingets kulturråds ansvarsområde revideras och breddas
- att Ájtte skall bli ett ansvarsmuseum eller motsvarande för samisk kultur och ha samisk styrelsemajoritet
- att Sametinget får myndighetsansvaret för sameslöjdskonsulenterna
- att duodjiutbildning byggs upp från grundskola, gymnasium till högskola
- att statsbidraget till sameslöjden utvärderas för att finna lösningar för framtiden som bättre tillgodoser alla samiska slöjdare.

Samisk media

Vi vill arbeta för att stärka och främja de samiska massmedierna. De samiska tidskrifterna skall ges ekonomiska möjligheter för att kunna uppfylla sina uppgifter. Sameradions och -TV:s utbud skall utökas för att bevara, stärka och utveckla det samiska språket och den samiska kulturen. Program skall erbjudas både på nord-, lule- och sydsamiska. Sameradions och -TV:ns uppgift är också att skapa debatt och bidra till att öka förståelsen för den samiska kulturen.

Internationellt

Vi vill att samiska frågor på internationell nivå bör handläggas gemensamt genom Samiskt parlamentariskt råd. Det skall bl.a. verka för att utkastet till en internationell deklARATION om urbefolkningarnas rättigheter fastställs som ett politiskt dokument inom ramen för FN:s arbete.

Vi vill ha en samekonvention för att ge bättre möjligheter att harmoniera och samordna de olika statliga reglerna, lagarna och åtgärderna. Det behövs ett organiserat politiskt samesamarbete på internationell nivå.

Vi vill att de samiska utvecklingsprogrammen inom ramen för EU består för att ena och stärka det samiska kultur- och samhällslivet.

Miljön

Vi anser att sameområdets mark och vatten är samernas gemensamma tillgång. De samiska näringarna skall använda marken så att de uthålligt ger samerna en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls.

Vi vill att sameområdet skyddas från verksamheter som inte är miljöanpassade eller som samerna betraktar som socialt eller kulturellt olämpliga. Betydelsen av samernas värderingar, traditionella kunskaper och metoder för resurshandling bör erkännas när det gäller att främja en miljöanpassad och hållbar utveckling.

Vi vill att den fria skoteråkningen regleras till speciella skoterområden och skoterleder.

Vi vill ha världsarvsområdet Laponia som en förebild till en samisk förvaltning av naturen.

Vi vill att skogsbruket i sameområdet bedrivs natur- och miljövänligt och anpassas till rennäringen. Gruvprospekteringslagar skall ändras så att de passar rennäringen och den samiska kulturen. Del av vinster från exploateringar skall gå till samerna.

